

Předmluva

Dobré knihy se stávají svědectvím své doby. Nemohou spletnost dobových událostí uchopit s nadhledem historického odstupu, nemohou přeskočit dobu svého vzniku a rozlišit, co je ze současného proudu myšlení jen dočasné, a co naopak založí nový směr myšlení a chování společnosti. Kniha však, pokud je napsána a editována poctivě, může označit body na mapě poznávání světa.

Spletnost současného ekonomického myšlení v souvislostech je evidentní. Dovolujeme si podtrhnout ono „myšlení v souvislostech“. To je podle nás ta největší výzva pro ekonomii vůbec. Reálná ekonomika se odehrává v reálném prostředí společnosti a přírody, bez ohledu na to, zda si to ekonomické a sociologické teorie a matematické modely připouštějí, nebo to naopak pod nejrůznějšími záminkami odmítají. Toto sociální a přírodní prostředí se mění, a jako všechny jevy, které se odehrávají na naší planetě, je jinými jevy ovlivněno a zároveň tyto jevy ovlivňuje. Tento ekologický princip platí i pro reálnou ekonomiku. Nelze se domnívat, že neovlivňuje sociální a přírodní prostředí a naopak, že sociální a přírodní prostředí nijak nezasahuje do reálné ekonomiky.

Tyto zpětné vazby, ač se zdají být zcela přirozené a pro pozemské systémy obecně platné, jsou ve skutečnosti velmi složité a pohlížet na ně jako na celek je až výsada systémového a ekologického myšlení. Pojmy jako samoorganizace (Bertalanffy, 1968) a autopoiesis¹ (Maturana & Varela, 1980) se objevují poměrně nedávno a je stále otázkou, zda společenské systémy jsou autopoietické, stejně jako všechny živé systémy, či nikoli, když existují jak ve fyzickém prostoru, tak ve světě symbolů a řeči, kde je povaha autopoiesis nejasná.

Tím více je vidět, nakolik je ekonomické myšlení v souvislostech důležité právě pro dnešek a jaké má a může mít sociální a environmentální důsledky. Zcela v duchu již tradiční značky série konferencí *Naše společná přítomnost*, která byla zahájena na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze v roce 2011, se domníváme, že právě dnešní ekonomické myšlení vytváří budoucí

---

¹ Autopoiesis – epistemologický pojem, z řečtiny, znamená sám-tvořit. Označuje proces sebe-reprodukce, proces, kdy organizace produkuje sebe-sama, sebe-reprodukcující systém, kdy systém může být na úrovni buňky, organismu a pravděpodobně i společnosti. Autopoiesis je síť procesů produkce, transformace a destrukce komponentů, prostřednictvím jejichž interakce a transformace má systém schopnost neustále regenerovat síť procesů (vztahů), a produkovat tyto komponenty (Maturana & Varela, 1980). Není tedy jen přidáním vlastností živých systémů, ale způsobem, jakým existují.

společenské a přírodní prostředí, a to dokonce v měřítku globálním, v měřítku celé planety Země. Ekonomický systém je bezesporu jedním z nejvlivnějších systémů, které člověk vytvořil v posledních dvou staletích. Tento systém v relativně krátké době změnil globálně společnost a začíná měnit globálně planetu. Přesto není ekonomické myšlení v souvislostech běžnou normou. Proto jsme chtěli dát již samotným názvem knihy *Ekonomika v souvislostech* rámec celému příběhu, který se na těchto stránkách odehrává.

Není v silách jedné monografie zmapovat rozsah diverzity současných ekonomických debat, zvláště pokud si uvědomíme, že ekonomické problémy, často pojímané jako kritika západního konzumního způsobu života, jsou motorem mnoha environmentalistických úvah, studií a hnutí. Přesto jsme se pokusili o nemožné – ukázat alespoň základní škálu diverzity současných názorů, rámovaných snahou myslet v souvislostech.

Je to ve své podstatě příběh duhy. Duha je také vícebarevná, klene se od země a zase se k ní vrací a při bližším pohledu se stále mění a její počátek i konec je nemožné najít. Toto metaforické vyjádření nám pomohlo pochopit příběh ekonomiky v souvislostech. Počátek ani konec duhy zde není přesně ohraničený, nicméně je více či méně vidět a je to etika, která prostupuje některými kapitolami a je zcela jasně argumentována v závěru knihy.

Vznik této knihy volně navázal na čtvrtý ročník konference *Naše společná přítomnost* s podtitulem *Ekonomický růst v souvislostech*, který se konal na Ekonomické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích v dubnu 2014. Na počátku metaforické duhy představil na konferenci Marek Loužek neoklasický liberální přístup k populačním teoriím Thomase Roberta Malthuse. Text byl již publikován (Loužek, 2014), takže se s ním v knize nesetkáte. Považujeme ale za vhodné na něj odkázat, protože liberální pojetí neoklasické ekonomie tvoří onen pomyslný počátek duhy.

První dvě kapitoly této knihy, jimiž jsou *Eutrofizace v povodí Orlické přehrady: Ekonomicky efektivní stav nebo problém vhodný k řešení?* autorů Ondřeje Vojáčka a Jana Macháče a *Práce a přístupy k jejímu zkoumání v širších souvislostech s detailním zaměřením na analýzu regionálního trhu práce* autorek Ivany Faltové Leitmanové a Renaty Klufové, jsou české případové studie představované z pohledu environmentální ekonomie a mainstreamové ekonomie, pokud můžeme toto hrubé dělení použít. Na vyšší úroveň celé Evropské unie přecházíme v další případové studii Evy Cudlínové, Jana Vávry a Miloslava Lapky *Aplikace principů zelené ekonomiky v Evropské unii*. Na zelený růst navazuje teoretičtější kapitola Evy Fraňkové a Nadi Johanisové *Koncept udržitelného nerůstu a nerůstové hnutí v Evropě*, která je stejně jako předcházející kapitola o zeleném růstu již spojena s etickými, sociálními a environmentálními premisami a základními otázkami, proč je nutný růst – nerůst a jak dále růst – nerůst. Z pohledu ekonomické teorie zde přecházíme z environmentální do ekologické ekonomie. V následujících dvou kapitolách se

vracíme ke konkrétním problémům, opět spojeným s hledáním etických odpovědí na sociální a environmentální otázky. Jde o problematiku fair trade a družstevnictví a na to navazující vztah fair trade a vzdělávání v kapitolách Michala Vacenovského *Družstva v rozvojových zemích a jejich role v rámci fair trade* a Viktora Vojtky, Jana Šalamouna a Anny Draxlerové *Vnímání fair trade a ekonomické vzdělávání*. V samotném závěru knihy se duha opět klene k zemi, k etickým počátkům, tentokrát již biosférické úrovně ve filozofické kapitole Josefa Šmajse *Ekonomika a etika*, opatřené dodatkem s provoláním *Ústavy Země*.

Vylepšit poselství metaforické ekonomické duhy nám velmi pomohli recenzenti a nebyl to pro ně jednoduchý úkol. Byli velmi poctiví a nekompromisní a ne všichni autoři otištěných kapitol byli schopni na jejich připomínky v plné míře reagovat. I přesto jsme se rozhodli raději duhu ponechat alespoň v jejích hrubých obrysech, než ji roztrhat na menší kousky, sice vědecky preciznější, ale bez chybějících částí již nedávající oblouk a smysl celku.

Dobré knihy se stávají svědectvím své doby. Naším velkým a neskromným přáním je, aby se kniha *Ekonomika v souvislostech* takovým svědectvím také stala. Přejeme čtenářům inspirativní chvíle.

Miloslav Lapka, Jan Vávra, Eva Cudlínová
V květnu 2015 v Českých Budějovicích

Literatura

- von Bertalanffy, L. (1968). *General System Theory: Foundations, Development, Applications*. New York: Braziller.
- Loužek, M. (2014). Populační teorie Thomase Malthuse. *E-Logos*, 2014(6).
- Maturana, H., & Varela, F. (1980). *Autopoiesis and Cognition*. Dordrecht: D. Reidel Publishing Company.